

Karl Ove Knausgård

YÖKOULU

Suomentanut Jonna Joskitt-Pöyry

LIKE

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

NORLA, Norwegian Literature Abroad, on tukenut tämän kirjan suomentamista.
Taiteen edistämiskeskus on tukenut kirjan suomentamista.

Like on julkaissut Karl Ove Knausgårdilta myös teokset:

Taisteluni 1–6 (2011–2016)

Syksy (2016)

Talvi (2016)

Kevät (2017)

Kesä (2017)

Poissa päiväjärjestyksestä (2018)

Aamutähti (2021)

Ikuisuuden sudet (2023)

Kolmas valtakunta (2024)

Lainauksen Friedrich Hölderlinin runosta

”Kulku maaseudulle. Landauerille” suomentanut Maria Valkama.

Lainauksen C. S. Lewisin romaanista *Velho ja leijona* suomentanut Kyllikki Hämäläinen.

Lainauksen Alberto Caeiron runosta ”Lammaspaimen” suomentanut Rita Dahl.

Lainaukset Rainer Maria Rilken teoksesta *Sonetit Orfeukselle*
suomentanut Liisa Enwald.

Norjankielinen alkuteos: *Nattskolen*

Copyright ©Karl Ove Knausgård 2023.

First published by Forlaget Oktober AS, Oslo 2023.

All rights reserved.

Suomenkielinen laitos © Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

Like Kustannus

Helsinki

www.like.fi

ISBN 978-951-1-48430-1

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

Veljelleni Yngvella

Kello on lyövä

ENSIMMÄINEN OSA

Kuolemaa ei tarvitse pelätä – kun olet olemassa, sitä ei ole, ja kun se on, ei ole sinua. Jokseenkin tähän tapaan Epikuros asian muinoin ilmaisi. Ajattelen usein, että ihminen ikään kuin jakaa asunnon sellaisen vuokralaisen kanssa, jota ei koskaan näe. Asunnossa on kaksi huonetta, joita yhdistää kaksi ovea. Jos menee ovesta, vuokralainen menee toisesta. Hänen voi kuulla puuhastelevan toisessa huoneessa, mutta jos siirtyy sinne, hän astuukin siihen huoneeseen, josta itse juuri poistui, ja alkaa hääriä siellä. Tällä tavalla, kuoleman seinänaapureina, me elämme elämäämme. Sinä päivänä, kun asuintoveri tulee ovella vastaan, peli on pelattu. Konstikasta siinä on se, että koskaan ei voi tietää, milloin se tapahtuu, vain että niin tapahtuu. Tai tietenkin jos haluaa, voi ottaa kohtalon omiin käsiinsä ja jouduttaa kohtaamista.

Juuri sillä tavalla minä olen päättänyt tehdä.

Nyt kirjoittamani tekstipätkän sävystä voisi luulla, että suhtaudun asiaan kepeästi ja velvoittamattomasti – asunto, vuokralaisen kohtaaminen – mutta kepeys on vain kielessäni, ei mielessäni. Jos osaisin kuvailla, mitä parhaillaan tunnen, tätä raastavaa epätoivoa, joka ei yölläkään jätä rauhaan, tätä pohjatonta pimeyttä, ymmärtäisit ehkä paremmin, mutta en pysty siihen, koska kieli kantaa aina toivoa, kieli kantaa valoa. Mutta yö on täysin kieleton. Ja kieli suuntautuu aina kohti toista. Siksi yksinäisyyttä ei voi välittää kielellä. Missä on yksinäisyyttä, ei ole kieltä, ja missä on kieltä, ei ole yksinäisyyttä.

Toisin sanoen minä olen ”yksinäinen”. Ja olen päättänyt ”riistää” henkeni.

Mutta sitä ennen aion kirjoittaa tämän. Seuraavat kuukaudet aion joka päivä heti herättyäni laskeutua huoneestani tänne alakertaan, keittää kahvia ja istuutua juuri tähän kirjoituspöytäni ääreen ja katsella ikkunasta

piskuiseen satamaan ja merelle sen takana – joka on tähän aikaan vuodesta enimmäkseen harmaa ja musta – juoda kahvia, poltella tupakkaa ja kirjoittaa tätä tarinaa, kunnes se on valmis. En oikeastaan tiedä miksi. Mahdollisesti siksi, että kaikki, mitä maailmassa tapahtuu, häviää suureen tyhjyyteen, mikä tekee siitä oikeastaan merkityksetöntä. Tapahtumista ei viime kädessä ole mitään hyötyä. Jos ne kirjoittaa ylös, ne ovat olemassa edes jossain. Minulle on aivan sama, kuka kirjoitukseni lukee, jos kukaan. Ehkä sinä, Emil, koska omistat tämän talon, jota minä tietämättäsi lainaan näinä viikkoina. Siinä tapauksessa toivon, että annat minulle anteeksi – toivottavasti olen muistanut tiskata ja siivota jälkeni, niin että löydät asunnon siistimmässä kunnossa kuin mihin se sinulta jäi. Tai sinä, Jelenä – missä tapauksessa sinun ei tarvitse lukea pidemmälle, sillä sinä kyllä tiedät mitä tapahtuu. Tai kenties sinä, paikallinen poliisi, joka tulet tutkimaan taloa hieman sen jälkeen, kun minun ruumiini on löydetty jostakin lähistöltä rantaan huuhtoutuneena. Tai mahdollisesti mereltä ajelehtimasta, sen on huomannut ehkä joku kalastaja tai miehistön jäsen suurelta rahtilaivalta, joita seilaa tätä rannikkoa edestakaisin ja joita näen joka päivä tästä ikkunasta. En tiedä enkä välitäkään tietää. Kirjoitan tätä itseäni varten. Tai siis ”itseäni”. Yksi ainoa sana, joka käsittää kaiken sen, mitä olen joskus ollut, mitä olen nyt ja mitä olen tulevaisuudessa. Juuri tällä hetkellä, kun istun tässä, olen vain pienen pienen murto-osa tuosta kaikesta, ehkä vain muutaman promillen suuruinen, ja kaikki muu, koko se valtava lasti, on varastoituneena soluihini. Osan siitä pystyn tietoisesti aktivoimaan, eli niin sanotusti muistamaan, mutta suurin osa tekee mitä lystää. Niin on meillä kaikilla, todennäköisesti myös kissoilla ja koirilla. Kissat ja koirat ovat meihin nähden ylivertaisia olentoja – eivätkä vain siksi, että niiden aistit ovat kehittyneempiä kuin meidän, vaan koska ne ovat älynneet pysäyttää tietoisuutensa kehityksen toteamukseen *olen tässä*, eivätkä ole jatkaneet, kuten me ihmiset ikävä kyllä, kysymykseen *miksi*.

Tätä sanotaan prokrastinoinniksi. En halua ajatella, en halua tietää, en halua ymmärtää. Mutta minun on pakko. Eikö olekin?

On.

En halua kirjoittaa siitä, mitä minulle tapahtui. Mutten halua myöskään kuolla ennen kuin olen kirjoittanut.

Mistä siis aloittaisin?

Jospa vaikka alusta.

Aivan ensimmäisen kerran törmäsin Christopher Marlowen nimeen elokuussa 1985, kun olin juuri muuttanut Lontooseen opiskelemaan valokuvausta eräässä taideakatemiassa, johon olin yllätyksekseni päässyt sisään. En tiennyt juuri mitään englantilaisesta kulttuurista, jos musiikkia ei lasketa, joten suunnilleen ensi töikseni menin suureen, vanhaan Foylesin kirjakauppaan Charing Cross Roadilla ja ostin kymmenen brittiläistä nykyromaania pokkaripainoksina, Shakespearen kootut teokset sekä kirjan, jonka aiheena oli luovuus. Aloitin Shakespearesta, mutta koska en saanut mitään tolkkua hänen näytelmistään, menin muutaman päivän kuluttua uudestaan Foylesille ja hankin Shakespearen elämäkerran sekä hänen elinaikaansa käsittelevän opuksen ajatuksenani päästä niiden avulla jyvälle hänen teoksistaan. Pakkasin kirjat reppuun ja käppäilin alueelle, jonka tätä nykyä tiedän olevan Bloomsbury, ja edelleen Camden Towniin, missä istahdin erään pubin terassille, ostin oluen ja ryhdyin umpimähkään selailemaan elämäkertaa. Juuri samalla hetkellä, kun silmäni osuivat ensimmäisen kerran nimeen Christopher Marlowe, nostin katseeni kirjan sivulta ja näin edessäni ison pakettiauton, jonka kyljessä, valkoisella taustalla, luki vihrein kirjaimin *Marlowe Removals*. Ja kuin varmemmaksi vakuudeksi vain hetkeä myöhemmin luin, että kyseinen Marlowe oli tapettu Deptfordissa – samaisessa kaupunginosassa, johon minä olin muuttanut vain muutamaa päivää aiemmin... Joku osoitteli sormella, mutta minä en huomannut mitään. Suljin kirjan, panin sen reppuuni ja lähdin lampsimaan pohjoisen suuntaan tuossa valtavassa metropolissa, johon olin asettunut asumaan.

Koulun alkuun olisi vielä kolme viikkoa aikaa, enkä tuntenut sieltä ketään, joten ostin itselleni polkupyörän ja otin asiakseni tutustua lähitienoisiin räpsien samalla kasapäin kuvia, jatkuvasti vähän epävarmana siitä, ylttäisinkö minä taidekoulun vaatimusten tasolle. Vuokrahuoneeni oli pieni ja niukasti kalustettu – siellä ei ollut kuin vuodesohva, kirjoituspöytä ja kirjahylly – joten vietin siellä niin vähän aikaa kuin mahdollista. Asuinaluekaan ei ollut järkeä viihtyä – joenvarsi oli rupsahtanut, tupaten täynnä teollisuutta ja hylättyjä rakennuksia, tehtaanniippuja, rikottuja

ikkunoita, kivikasoja ja laudanpätkiä jäänteinä puretuista taloista, joiden tilalle ei ollut pystytetty uusia. Keikkuvia kuorma-autoja, romukauppiaita, ja siellä missä kasvillisuus toi edes hitusen vehreyttä ankeaan värittömyyteen, lojui poikkeuksetta myös roskia. Lähikortteleiden kaupatkin olivat kulahtaneita sekatavarapuoteja, jollaisia arvelin myös kotipuoleessa olleen joskus 60-luvulla, vaikka itse en ollut niitä koskaan nähnytkään; muutamien ovikyltit näyttivät siltä kuin olisivat peräisin edelliseltä vuosisadalta, tai vähintään 20- tai 30-luvulta. Oli kahviloita, joissa oli käsin kirjoitetut hinnastot ja virkatut ikkunaverhot, ja leipomo ja lihakauppa, jonka myyjät kulkivat veren tahrimissa esiliinoissa. Keskellä tätä kaikkea entisaikaista sijaitsi nuorekas levykauppa, pieni mutta kiinnostava, sen nimi oli Solid Cut, ja ensimmäisinä viikkoinani kannoin sinne melkoisesti puntia. Siellä oli myös pari ulkomaalaista putiikkia, afrikkalaista arvatakseni – yhdessä myytiin peruukkeja ja lettejä ja värikkäitä kankaita, ja siitä otin useita kuvia ulkopuolelta. Varmaan olisin voinut mennä sisällekin kuvaamaan, mutten mennyt, kun en oikein vielä tuntenut paikallisia tapoja.

Illat istuin korttelipubeissa, joita oli rutkasti, hörpin kaljaa ja luin kirjoja. Niissä kapakoissa haisi pinttynyt tupakansavu, ja sisustus huokui mennyttä aikaa. Niissä naurettiin paljon enemmän kuin mihin olin kotipuoleessa tottunut, ja työntekijät puhuttelivat asiakkaita sanalla *love*. NME:stä ja Soundsista tuntemaani Englantia ei pahemmin näkynyt – mitä nyt jossain saattoi vilahtaa joku pitkässä päällystakissa hiippaileva tyyppi, jolla oli makeannäköinen tukka, aina silloin tällöin pubeissa notkui gootteja ja joskus harvakseltaan soi Jam tai U2 tai Alarm – keran kuulin Skidsin ”Into the Valleys” ja toisella kertaa the Undertonesin ”Teenage Kicksin” – mutta se johtui luultavimmin kaupunginosan luonteesta, sillä Sohossa ja Camdenissa tunnelma oli aivan toisenlainen.

On muuten melko jännä juttu, että jos käy parina iltana peräkkäin samassa paikassa, alkaa tunnistaa sieltä ihmisiä, joku ehkä nyökäyttää päätään ja sitten alatte jutella, ja jos niin käy yhä uudestaan, yhtäkkiä olettekin kavereita, ties vaikka elinikäisiä ystäviä ilman minkäänlaista päätöstä tai sopimusta. Juuri sillä lailla tapasin niinä päivinä Hansin, kymmenkunta vuotta minua vanhemman hollantilaisen taiteilijan. Eikä hän suinkaan ollut ainoa taiteilija niillä kulmilla, tajusin pian; niin ränsistyneeltä alueelta monilla oli varaa vuokrata sekä asunto että ateljee.

Huumeita liikkui paljon, ainakin verrattuna siihen mihin olin tottunut, ja kariutuneita tai radikaalisti kutistuneita unelmia riitti. Määrätietoisinkin tyyppi saattoi nujertua liki täydellisesti vain muutamassa vuodessa. Minkä voimasta? voisi kysyä. Mikä pystyy murentamaan ihmisen? Asian biologinen puoli on tietysti selvä, fyysisesti ihminen alkaa rappeutua melko pian kahdenkymppin rajapyykin ylitettyään eikä sitä prosessia voi mitenkään pysäyttää. Mutta mikä säätelee psykologista kulumista? Yksinkertaisesti kohtalo. Kaikki ne tuhannet ja tuhannet yhteensattumat, jotka ovat kuljetaneet sinut juuri näiden ihmisten luokse ja juuri tähän pisteeseen, jossa tahtosi, unelmasi ja lahjakkuutesi törmäilevät siihen mitä ympärilläsi on. Ja juuri siksi tekoäly ei milloinkaan pysty ajattelemaan kuin ihminen. Vaikka koneet kehittyvät itseoppiviksi ja kykenevät muuttumaan kokemuksen perusteella, niitä ohjaavat parametrit ovat rationaalisia, minkä vuoksi ne jäävät väistämättä ja ikuisesti erilleen niistä syvistä ja hitaista todellisuuden tasoista, joilla kohtalo operoi, ja siten myös erilleen meistä ihmisistä. Niinkin yksinkertainen tehtävä kuin jonkin sattumanvaraisen luvun ehdottaminen osoittautui koneille yllättävän hankalaksi, sillä kokeiltiinpa mitä tahansa, koneälyn toiminta perustui kuitenkin aina tietokoneohjelmaan, joka määritteli sen algoritmin ja poisti sattuman pelistä. Ratkaisu löytyi koneiden yhdistämisestä luonnossa esiintyviin kaoottisiin järjestelmiin, joiden tapahtumat pantiin ohjaamaan valintaa. Mutta tekoälylle kysymys sattumasta ja kohtalosta näyttäytyy toisenlaisena ja huomattavasti monimutkaisempana, sillä ihmisellä on tapana liittää sattumaan merkityksiä, sitä pidetään hallitsemattomana ja käsittämättömänä. Miten voisimme antaa koneen käyttöön asian, jonka luonnetta emme itsekään tunne?

Mutta nyt minä kuulostan ihan Hansilta. Puhuvat, interaktiiviset koneet olivat nimittäin hänen erikoisalaansa. Minä en tiennyt koko aiheesta mitään silloin kun ensi kertaa ryhdyimme juttusille. Vaan tuskin tiesi hänkään, koska silloin syyskesällä 1985 ajattelevat koneet olivat vasta korkealentoista unta. Mutta hänen ajatuksensa liikkuiivat jo niissä sfääreissä, biologian ja teknologian risteyksessä.

Olin pannut hänet merkille edellisenä iltana: pitkän ja laihan miehen, jolla oli epämääräisen värinen tukkapehko, kulmikas leuka ja viirusilmät, yllään vajaamittaiset, kulahtaneet, alun perin kai mustat farkut ja ohut

sininen, kotikutoinen villapaita, jossa oli vihreitä kuvioita. Hän oli päätä pidempi kaikkia muita siinä pubissa ja siksi kai hänet huomasinkin, mutta myös siksi, että hän piti melkoista mekkalaa pelatessaan biljardia kavereineen, joiden äänenkäyttö oli huomattavasti hillitympää, ja lisäksi hän elehti varsin suurelieisesti. Ajattelin, että hän on varmaan kannissä toisin kuin kaverinsa. Hän näytti myös vähän tyhmältä. Sinä iltana lueskelin pöydän ääressä englantilaista romaania, jonka olin ostanut, kun kuulin edestäni äänen:

”Oletko vasta muuttanut tänne?”

Nostin katseeni, ja siinä hujoppi seiso.

”Miten niin?”

”Turisteja täällä ei käy. Tuskin olet vierailullakaan, kun kerran istut yksin lukemassa. Enkä ole nähnyt sinua aiemmin. Jäljelle jää yksi ainoa mahdollisuus. Mistä olet kotoisin?”

”Norjasta.”

”Niinkö? Oletko kiinnostunut luistelusta?”

Kun en kiistänyt asiaa vaan kohautin vain harteitani, hän kysyi, saisiko tarjota minulle oluen. Tavallisesti olisin kieltäytynyt, ventovieraiden kanssa lätiseminen ei sopinut tyyliini, mutta koska en ollut päiväkausiin jutellut kenenkään kanssa ja lukeminen alkoi jo tympäistä, tuumasin että tuskin siitä haittaakaan on, joten hetken päästä hän istui pöydässäni kaljatuoppi valtavankokoisissa kourissaan ja tenttasi minua norjalaisista pikaluistelijoista. Olin pienenä istunut monta monituista talvista aamupäivää isän kanssa tv:n ääressä tuijottamassa pikaluistelun mestaruuskisoja, mutta en voi väittää, että niiden tapahtumat olisivat syöpyneet mieleeni. Toki tunsin kuuluisat neljä S:ää, mutta sillä hetkellä muistin enää vain kaksi heistä nimeltä – Sten Stensenin ja Kay Stenshjemmetin.

”Hassua että muistat Stensenin”, Hans sanoi. ”Hänhän oli kaikkein näkymättömin heistä ja kaiken lisäksi pitkien matkojen erikoismies, joten hän ei tainnut voittaa ainuttakaan yleisluistelumestaruutta sen jälkeen kun toiset ässät olivat lyöneet läpi. Pidätkö sinä yleensäkin altavastaajan puolta?”

”Ei minulla ole tapana pitää kenenkään puolia.”

”Ne kaksi muuta ovat Jan Egil Storholt ja Amund Sjøbrend. Sjøbrend onkin mielenkiintoinen nimi. Todella aliarvostettu. Hänen tekniikkansa

oli aivan yliverlainen. Kallistukset hipoivat täydellisyyttä, kukaan ei ottanut kaarteita yhtä upeasti, ja hänen ajoituksensa oli kellontarkasti kohdallaan. Mutta voittoja hänelle ei juurikaan kertynyt. Minkähän takia, sillä tekniikalla?”

Hans tuijotti minua tiiviisti.

”Mistä minä tietäisin”, sanoin mahdollisimman yliolkaisesti, latistaakseni edes hieman hänen intoaan.

”Hänellä oli epäonnea. Joillekin sitä vain sattuu enemmän kuin toisille.”

”Niin”, sanoin ja otin pitkän huikan oluesta, jonka hän oli tuonut eteeni. Se oli ilmainen, mutta sen hinta alkoi äkkiä vaikuttaa kovalta.

”Kaikkiin ulkolajeihin liittyy arvaamattomia elementtejä, erityisesti talvilajeihin. On täysin sattumankauppaa, sataako alppihiihtokisojen aikana lunta ja millainen on näkyvyys. Luisteluun vaikuttaa sään lisäksi toinenkin muuttuja, nimittäin jään kunnon vaihtelevuus. Vaan kohta sekin on historiaa. Hollantiin rakennetaan jo pikaluisteluhallia, ja se avataan ensi vuonna. Se tulee mullistamaan koko lajin. Sitten siitä alkaa tulla oikeasti kiinnostavaa.”

Hän piti tauon, toivoi kai että kysyisin miksi.

”Minusta pikaluistelu on melko yksitoikkoista ja tylsää”, sanoin. ”Aina vain yhtä ja samaa.”

”Nimenomaan!” hän sanoi. ”Ja nyt siitä siis tulee entistä enemmän yhtä ja samaa. Ajattele pikaluistelua suljettuna systeeminä, jonka parametrit ovat jää, rata, luistimet, luistelijat ja fysiikan lait. Tähän asti rata ja luistimet ovat olleet vakioituja suureita, ja fysiikan lait ovat tietenkin kiveen hakatut, mutta jään kunto ja säätila ovat vaihdelleet. Kun laji siirtyy halliin, nekin vakioituvat, eli saadaan likipitään optimaaliset olosuhteet lajin harjoittamiseen – voidaan kuvitella jonkinlainen pikaluistelurobotti, joka esimerkiksi ottaa kaarteet aina yhtä täydellisesti, siten että vauhti, sen oma paino ja keskipakoisvoimat ovat optimaalisessa balanssissa. Ainoaksi muuttujaksi jää silloin itse luistelija. Ihmistä leimaa biologinen hallitsemattomuus. Se tekee jokaisesta luistelusuorituksesta biologian epätäydellisyyden ja systeemin mahdollisen täydellisyyden taistelun. Mutta mitä täydellisyys jossakin asiassa tarkoittaa? Mikä on optimi? Miksi on olemassa piste, jota ei voi ylittää? Kenties vielä kiintoisampaa on se, että

me ihmiset osaamme rakentaa optimiin yltäviä koneita, mutta me itse emme yllä siihen koskaan. Pikaluistelu ilmentää kamppailua, ei vaan se on kamppailua ihmisen ja ihmistä vallassaan pitävien voimien välillä. Ja se, ystävä hyvä, ei ole yksitoikkoista eikä tylsää!”

”Olet selvästikin miettinyt tätä paljon”, sanoin. ”Lontoossa tuskin on liiaksi ihmisiä, joiden kanssa jutella pikaluistelusta.”

”Enemmän kuin arvaatkaan”, hän sanoi. ”Mutta ei liiaksi, ei.”

”Mitä sinä muuten teet tässä kaupungissa?”

”Paiskin töitä. Entä sinä?”

”Opiskelen valokuvausta.”

”Ahaa!” hän sanoi ja alkoi puhua samaan hengenvetoon valokuvauksesta välineenä. Hän ei ollut kiinnostunut sen tuloksesta eli kuvista, vaan valokuvaustekniikasta. Se olikin melkoinen vuodatus; sanoja paukkui niin tiuhaan, etten minä saanut ollenkaan suunvuoroa. Kun hän vartti-tuntia myöhemmin nousi pöydästä, en tiennyt hänestä mitään muuta kuin että hän oli nimeltään Hans, kotoisin Alankomaista ja kehitellyt pikaluisteluun liittyvän teorian. Sekä jotain hänen persoonallisuudestaan. Ajatukseni, että hän oli yhtä tyhmä kuin miltä näyttikin, oli osoittautunut vääräksi. Hän oli niitä ihmisiä, jotka tykkäävät luennoida ja opettaa, esiintyä suurena ajattelijana, mielellään hiukan omintakeisena. Hän luuli olevansa kiinnostavampi kuin olikaan – mutta niin kai luuli suurin piirtein jokainen. Tunsinko ainuttakaan ihmistä, joka olisi pitänyt itseään epäkiinnostavana?

En. Ne, jotka eivät ymmärtäneet kovin paljon, eivät ymmärtäneet myöskään, etteivät ymmärtäneet, ja olivat tyytyväisiä siihen vähään minkä ymmärsivät, mikä oli heille yhtä kuin kaikki. Niin viisaasti oli ihminen rakennettu.

Näin Hansia vielä pari kertaa ennen koulun alkamista, me tervehdimme ja vaihdoimme muutaman sanan, minua ei kiinnostanut kuulla uutta esitelmää eikä hänkään tehnyt aloitetta, ja kun syksy tuli, hän katosi kuvasta. En edes huomannut sitä, hänhän oli vain satunnainen tyyppi, jonka kanssa olin kerran jutellut, ja koulu vei kaiken aikani ja kaikki voimani. Vasta kun törmäsin häneen seuraavan kerran suunnilleen joulukuun puolivälissä taas samassa pubissa, muistin että hän oli olemassa.

”Miten valokuvaus sujuu?” hän kysyi.

”Ihan hyvin.”

”Saanko nähdä?”

”Mitä?”

”Kuviasi.”

Katsoin häntä hämmentyneenä. Hän hymyili vienosti, siveli leukaansa.

”Miksi haluat nähdä niitä?”

Hän kohautti olkapäitään.

”Olen kiinnostunut valokuvauksesta. Missä sinä pidät kuviasi?”

”Osa on koulussa. Osa kotona.”

”Ovatko ne isoja?”

”Eivät kovinkaan.”

”Tulisitko käymään ateljeessani ja toisit niitä nähtille? Sinä voit sitten samalla vilkaista minun juttujani.”

”Mikäs siinä”, sanoin kohtalaisen ymmälläni hänen tavastaan hypätä aika monen asian yli. Olin myös yllättynyt siitä, että hän omisti ateljeen ja oli siitä päätellen jonkinlainen taiteilija – mikään hänessä ei ollut johdannut ajatuksiani siihen suuntaan. Mutta seuraavana perjantaina pakasin valikoiman kuviani huolellisesti pahvilaatikkoon, käärin laatikon muoviin – ulkona satoi kaatamalla – ja panin sen reppuun, ennen kuin sonnustauduin sadevaatteisiin ja saappaisiin ja kannoin pyöräni alas kadulle. Hänen ateljeensa sijaitsi Peckhamin suunnalla, kivenheiton päässä itse kaupunginosasta. Oli pimeää, vettä tuli kuin aisia ja liikenne oli vilkasta koko matkan. Autot kiilsivät takana ajavan valoissa, äkäistä tööttäilyä, moottorien ärjyntää, punaiset perävalot kuin lyhtyinä asfaltin ja pimeyden meressä. Miten hyvältä tuntuikaan rullata muutta mutkitta autojen ohi sateen piiskatessa naamaa, äänten kuuluessa tylppinä ja vedenalaismaisina sadetakin hupun läpi.

Hans oli kertonut, että hänen ateljeensa oli vaikea löytää, joten olimme sopineet tapaavamme kahvilassa rautatieaseman toisella puolella. Hän ilmeisesti näki minut ikkunasta, sillä hän tuli ulos kahvilasta juuri kun olin lukitsemassa pyörääni.

”Kristian”, hän sanoi. ”Toitko kuvat?”

Nyökkäsin ja taputin kädellä reppuani.

”Mennäänkö saman tien vai haluatko hörpätä kahvin?”

”Mennään vaan. Onko sinne pitkä matka?”

”Kymmenen minuuttia.”

Matkalla Hans kertoi, että hän oli tullut Lontooseen samanikäisenä kuin minä ja että hänkin oli ollut ”valokuvaaja” – sen sanoessaan hän teki lainausmerkit ilmaan – ja että hän oli ajatellut punkata täällä vain muutamana viikon erään kaverinsa sohvilla, mutta kaupunki oli lumonnut hänet – niitä sanoja hän käytti – ja hän oli jäänyt asumaan.

”Vieläkö sinä kuvaat?” kysyin taluttaessani pyörää hänen vierellään. Olin riisunut hupun päästäni kuullakseni mitä hän puhui, ja tukkani oli jo likomärkä.

Hän pudisti päätään.

”Millaisia kuvia sinä silloin otit?”

”Kuvia.”

”Tarkoitat kai ’kuvia’”, sanoin matkien hänen lainausmerkkejään.

”Kiva huomata että ymmärrät minua”, hän sanoi ja nauroi.

Olin tietenkin ihmetelty, miksi hän oli halunnut nähdä valokuviani ja mitä hän minusta ylipäänsä tahtoi – olimme kaikkea muuta kuin ystäviä, tuskin edes tuttaviamme – mutta se, että hänkin oli kuvannut ja tullut Lontooseen minun ikäisenäni, selitti paljon. Luultavasti hän koki myös yhteenkuuluvuuden tunnetta, koska olimme molemmat ulkomaalaisia.

Käännyimme pienelle sivutielle, jossa tiilitalojen loputtoman pitkä rivi katkesi. Ympärillämme näkyi nyt metalliverkoin aidattuja, hylättyjä teollisuusrakennuksia, joiden ulkopuolella ruoho ja pensaat puskiivat esiin jokaisesta mahdollisesta raosta.

”Perillä ollaan”, hän sanoi muutaman sadan metrin jälkeen ja seisahtui lopetetun autokorjaamon näköisen rakennuksen eteen. Töhritty metallinen autotallinovi, ränsistyneet valkoiseksi rapatut seinät. Ryhdyin lukitsemaan pyörääni, mutta Hans heilautti toppuuttelevasti kättään.

”Tuo se sisälle.”

Hän avasi talon päädyssä sijaitsevan oven, sytytti kattovalon. Se oli tosiaankin entinen korjaamo. Muistona siitä keskellä lattiaa ammotti rasvamonttu. Huoneen toiselta laidalta menivät rappuset ylös huoneeseen, josta oli ikkuna halliin, se oli varmaan ollut toimisto.

”Onpa tilava”, sanoin. ”Onko tämä kokonaan sinun?”

”En minä tätä omista, jos sitä tarkoitat. Mutta kyllä, tila on pelkästään minun käytössäni. Haluatko juotavaa?”

”No, kiitos.”

”Käy istumaan”, hän sanoi ja nyökäytti päätään kohti seinän vieressä näkyviä huonekaluja. Vanha sohva, pöytä ja tuoli. Niiden vieressä tönötti rivissä kolme ämpäriä, joihin lätsähteli isoja vesipisaroita katosta.

Sillä aikaa, kun Hans meni sisään hallin toisella sivulla olevasta ovesta, minä riisuin sadevaatteet, ripustin ne pyöräni päälle, otin kuvapaketin esiin. Seisoin paketti kädessäni, kun Hans tuli takaisin ja laski pöydälle kaksi pulloa ja kaksi lasia.

”Sinä vai minä ensin?” hän sanoi kaataessaan viinaa laseihin. Ainakin oletin, että se oli viinaa; pullossa ei ollut etikettiä.

”Ei väliä.”

Hän täytti lasit vaaleanpunaisella lantringilla ja ojensi toisen minulle. Skoolasimme. Viinanmaku oli väkevä, se poltti kurkkua.

”Minun tekemääni.”

”Ihan tosi? Mausta ei uskoisi.”

”Ei niin. Minulla on vuosien kokemus. Näytähän nyt sitten mitä toit.”

Istuduin sohvalle ja avasin ensin muovikääreen, sitten laatikon kannen ja läpikuultavan suojapaperin.

”Voisi luulla, että kanniskelet jotain reliikkiä mukanas”, Hans sanoi. ”Pidätkö kuviasi jotenkin pyhinä?”

”En tietenkään”, sanoin ja tunsin poskieni lehahtavan kuumiksi. Siihen asti minulle oli ollut aivan se ja sama, mitä hän sanoisi kuvistani, mutta yhtäkkiä minua alkoi jännittää, että hän ei pitäisikään niistä.

Ojensin nipun hänelle.

”Missä täällä on vessa?”

”Tuon oven takana”, hän sanoi ja nyökkäsi päätyseinän suuntaan.

Miksi minä välittäisin hänen mielipiteestään, ajattelin samalla kun kusin. WC oli onnettoman pieni koppero eikä siellä ollut pyyhettä, joten vetäisin pitkän patkan vessapaperia ja kuivasin kädet siihen. Kuvani olivat hyviä, eikä hänen arvostelunsa tekisi niistä huonoja.

Kun menin takaisin huoneeseen, kuvat olivat kasassa pöydällä hänen edessään.

”Hienoja nämä”, hän sanoi.

”Niinkö?”

”Joo. Olet taitava.”

Hän sai sen kuulostamaan loukkaukselta. Otin pinkan ja aloin plarata niitä. Olin kuvannut eri ihmisiä täsmälleen samoissa paikoissa. Niinpä esimerkiksi viisi henkilöä istui tuolilla vanhassa vuokrahuoneessani – Helene, äiti, Filip, Joachim ja Elise – viisi makasi alastomana kylpyammeessani, viisi istui keittiönpöydän ääressä ja niin edelleen. He istuivat tai makasivat samassa asennossa, jopa samat vaatteet yllään, joten kaikki oli identtistä paitsi heidän kasvonsa. Juuri sillä kuvasarjalla olin päässyt sisään kouluunkin.

Niputin kuvat siististi, käärin ne suojapaperiin ja panin laatikkoon. Hans katsoi minua tiiviisti koko ajan.

”Ne ovat hienoja”, hän toisti.

”Mutta?”

”Mutta ne ilmaisevat yksinomaan ideaa. Ja kun idea on auennut, kuvista ei jää mitään käteen. Niillä ei ole minkäänlaista itseisarvoa. Ne ovat kytköksissä vain siihen ideaan. Eivät ympäröivään maailmaan. Olsit yhtä hyvin voinut ilmaista sen lauseella. *Ihmiset näyttävät erilaisilta, mutta elävät samanlaista elämää*, esimerkiksi.”

”Tuo ei ole totta. Ne ovat kuvia ihmisistä. Jos ne eivät ole kytköksissä maailmaan, niin mikä sitten on?”

Hän hymyili muttei sanonut enää mitään.

”Mitä sinä halusitkaan näyttää minulle?”

”Et kai suuttunut? Kuule, otetaan vielä ryppyt. Sen jälkeen minä voin esitellä ateljeen.”

Hän kaatoi omaan lasiinsa, joka oli jo tyhjä. Minä lisäsin lantrinkia omaani. Tilanne oli muuttunut jäykäksi ja epä mukavaksi, mutta Hans ei tuntunut piittaavan, istui omissa ajatuksissaan sohvalla. Hänen kulmikas leukansa oli aavistuksen töröllään, kuin kissakalalla, ja juuri se toi hänen kasvoilleen hienoisen tyhmyyden vivahteen, ja aloin miettiä mistä se johtui, miksi alitajuntani yhdisti hieman nyrjähtäneen alaleuan älykkyystasoon. Sitten pohdin, minkä lajin taiteilija hän mahtoi olla. En ollut toistaiseksi nähnyt häivähdystäkään mistään visuaalisesta – en seinillä, en korjaamohallissa enkä vessassa. Vihreäksi maalattu lattia, mustat seinät, kaikki betonia. Ehkä hän olikin ”taiteilija”?

Ajatus sai minut hymyilemään, ja hän havahtui mietteistään. Hörppäsi aimo kulauksen sekoitustaan, laski kädet polvilleen, kohdisti katseensa minuun.

”Ideoita tarvitaan. Totta kai. Mutta ideoillakin on fyysinen ilmenemis-
muotonsa, eikö niin? Mikään ei voi olla olemassa ilman fyysisyyttä. Sinun
valokuvasi ovat fyysisiä esineitä. Niitä voi pitää kädessä. Kuvaamasi ihmi-
set ovat fyysisiä. Ja siihen liittyvä muodonmuutos ihmisestä kuvaksi on
fyysinen prosessi. Valohiukkaset ovat fyysisiä, niillä on massansa.”

”Mutta ideat eivät ole.”

”Ovatpa! Niiden on sijaittava jossakin konkreettisessa paikassa ollak-
seen olemassa. Sehän on koko homman ydin! Kaikki, mitä me tiedämme
ja ajattelemme, on kiinnittyneenä johonkin konkreettiseen. Marxismi ja
usko ikuiseseen elämään ovat yhtä lailla fyysisesti olemassa.”

”Ai niin kuin aivoissa?”

”Esimerkiksi. Jokainen ajatus ja idea ja käsitys on koodattu hermo-
soluihin.”

”Se nyt on selvää.”

”Onko se niin selvää? No, voipa ollakin. Mutta kuvissasi siitä ei näy
jälkeäkään. Niissä kaikki on eriytynyttä. Valokuva, aihe, idea, kaikki omi-
naan. Eikä se haittaa, jos ne eivät liikauta mitään, sinähän olet pelkkä
aloittelija, mutta niistä puuttuu myös *pyrkimys* liikauttaa, ja sitä sinun
täytyy kyllä pohtia. Muuten voit ruveta yhtä hyvin kuvaamaan vaikka
asuntoja kiinteistönvälittäjille. Vai oletko eri mieltä?”

En tiennyt mitä sanoa. Sisälläni poukkoili valtava määrä erilaisia tun-
teita, eikä yksikään niistä ollut hyvä.

”Totta kai sinä olet eri mieltä!” Hans sanoi nauraen. ”Koet tarvetta
puolustaa tekeleitäsi kynsin ja hampain. Mutta eihän tässä tietenkään ole
kysymys vain sinusta, vaan kuvakulttuurista laajemmin. Se on pelkkää
toistoa. Se on pelkkää saman vanhan toisintoa.”

”Minkä toisintoa?”

”Kehyksen! Viitekehyksen! Etkö ole ajatellut? Joka ikisessä kuvassa on
perspektiivi, jonka joku ihminen on valinnut, tai siis kuvaaja tietenkin. Eli
kuvasta välittyy ennen kaikkea pyrkimys. Näet pyrkimyksen etkä mitään
muuta. Se on kuvan aihe. Miten poistaa pyrkimys kuvasta? Siihen sinun
tulee kuvaajana pureutua. Eikö niin?”

”Katsoisin mielelläni kuviasi.”

Taas hän nauroi. Ilmeisesti tämä oli verrattoman hauskaa.

”Minun kuvani olivat ihan samanlaisia kuin sinun! Totta kai ne olivat! Mutta tule, mennään katsomaan minun juttujani.”

Hän nousi, ja minä seurasin häntä toiseen huoneeseen. Kattolamput välkkyivät hetken aikaa pimeyteen, ja noissa valoraapaisuissa näin, että tila oli aivan täynnä tavaraa lattiasta kattoon, ennen kuin valo jäi lopullisesti päälle ja yksityiskohdat piirtyivät esiin. Huomionarvoisin asia, johon myös katseeni ensimmäisenä kiinnittyi, oli sarja mallinukkeja, jotka seisoivat kädet ojossa huoneen päätyseinän edessä. Aivan kuin ne odottaisivat lapsiaan syliin. Pitkät seinät olivat tiheänään hyllyjä, joiden päällä oli muun muassa täytettyjä eläimiä, joillakin kiviä ja simpukankuoria, joukossa muutama oikein mahtava kotilonkuori. Näin myös eläinten kalloja. Yhtäällä oli kuivattuja kaisloja, toisaalla oksia ja saniaisia. Lisäksi huoneessa oli kaksi televisiota, toisesta sisukset näkyvillä, ja kaikkiaan kolme tietokonetta. Ikkunan edessä seisoivat sorvi, ja pitkän seinän hyllyjen alapuolella kulki monen metrin pituinen metallitaso, joka oli täynnä kolveja, johtoja ja kaikenlaisia sähkötarvikkeita. Nukkejen vieressä oli lautoja pystyssä seinää vasten, seinillä riippui siellä täällä työkaluja kuin autotallissa, ja öljyvärituubien ohella näin useamman pöntön, joissa oli kaikkia talomaalia.

Mutta en nähnyt mitään hänen tekemäänsä. En tauluja, en veistoksia. Sade hakkasi ikkunaa, josta huone ja me kaksi heijastuimme.

Hän meni pöydällä olevan puulaatikon luo, se oli kooltaan suunnilleen kaksi kertaa kaksi metriä.

”Tämä on nimeltään Rotta.”

”Mikä se siis on?”

”Labyrintti. Haluatko nähdä?”

Nyökkäsin. Laatikko oli päältä avonainen, ja kun astuin sen ääreen, huomasin, että sen sisään oli totta tosiaankin rakennettu labyrintti ohuista laudoista.

Hans otti hyllyltä esineen, joka oli ilmeisesti täytetty rotta, ja asetti sen sokkelon päähän. Painoi nappia laatikon sivusta. Muutaman sekunnin kuluttua rotta alkoi epäröiden liukua eteenpäin yhtä kapeaa käytävää pitkin. Törmäsi seinään, liukui takaisin, kokeili seuraavaa.

Sitä oli vastenmielistä katsoa. Rotta näytti niin elävältä, aivan kuin se ajattelisi. Jouduin koko ajan muistuttamaan itseäni, että se ei elänyt.

Mutta jos sitä ei otettu lukuun, mikä oli homman pointti?

Taidetta se nyt ei ainakaan ollut.

Aina kun rotta törmäsi seinään, se palasi takaisin lähtöpisteeseen ja aloitti alusta, mutta se kuitenkin muisti mistä aukoista oli aiemmin mennyt, niin että vähitellen se löysi yhä pidemmälle.

Päästyään vihdoinkin radan toiseen päähän monen yrityksen ja erehdyksen jälkeen se tökkäsi katkaisinta kuonollaan. Valo syttyi ja kello kilahti.

Hans nauroi.

”Tämä saa minut aina yhtä hyvälle tuulelle”, hän sanoi. ”Mutta mitä sinä siitä pidit?”

”Hieno on”, sanoin. ”Olet taitava.”

”Älä nyt viitsi!” hän melkein huusi. ”Et kai sinä siihen jaksa takertua! Sano nyt helvetissä, miten asia on.”

”Eli miten?”

”Että olet erittäin vaikuttunut, haltioitunut ja vähän peloissasi!”

Hän napsautti katkaisinta, otti rotan ja vei sen takaisin hyllylle täytetyn kissan ja täytetyn mäyrän väliin.

”Mistä olet tehnyt sen?” kysyin.

”En mistään. Se on rotta. Täytetty.”

”Anteeksi että kysyn, mutta mikä tämän pointti on?”

Hans katsoi minua äimän käkenä.

”Onko se taideteos?” kysyin.

Hän pudisti päätään ja painoi katseensa lattiaan, ikään kuin pitäisi kysymystä aivan käsittämättömän typeränä.

Sen sijaan että olisi vastannut, hän nosti päänsä pystyyn, katsoi minua silmiin ja laski käden olalleni, kuin konsanaan isä, jonka poika on juuri lähdössä rintamalle.

”Nyt mennään ja juodaan vähän lisää”, hän sanoi. ”Ja sitten minä näytän sinulle kilpikonnat.”

”Onko sinulla kilpikonnia?”

”Kyllä on. Itse tehtyjä nekin.”

Korjaamohallissa hän täytti lasimme uudestaan.

”Oletko perillä tietokoneista?” hän kysyi.

”En. En sitten alkuunkaan. Entä sinä?”

”Oletko kiinnostunut oppimaan? Utelias?”

”Miksi olisin?”

”Niin, miksipä olisit?” hän sanoi ironisesti ja nousi seisomaan. Hänen viinansa oli tujua tavaraa, se oli jo alkanut hioa sisäisiä särmiäni niin, että mielenmaisemaani syntyi lisää liikkumatilaa, mutta samalla se muuttui vaikeammin hahmotettavaksi. Kun seurasin Hansia katseellani hänen kävellessään lattian poikki rojuhuoneeseen, tulin jostakin syystä ajatelleeksi siskoani Liviä. En mitenkään syvällisesti, muistin vain erään asian jonka olin kerran nähnyt. Liv oli kävellyt kouluun koiranpentu takkinsa alla, ja nyt tuo kuva nousi mieleeni, vartalo jolla oli kahdet kasvot, Livin ja koiran – mutta se riitti estämään minua ole-masta läsnä katseessani, joka seurasi Hansia. Silmäni näkivät hänet, mutta ajatukseni eivät olleet mukana, mikä sai melkein uskomaan, että sitä, minkä olin nähnyt, ei olisi lainkaan tapahtunutkaan. Seuraavana hetkenä Hans seiso i jälleen keskellä huonetta ja piteli käsissään jotakin painavaa, jonka laski lattialle.

Oliko se todella kilpikonna?

Sitten hän taas häipyi ja haki toisenkin. Ja vielä kolmannen.

Hän viittasi minut luokseen.

”Mitä ne ovat?” kysyin.

”Minun omatekoiset kilpikonnani.”

Hans polvistui ja nosti yhtä kilpikonnaa, työnsi käden sen kilven alle. Konna alkoi liukua eteenpäin vaimeasti suristen. Hän teki saman kahdelle muullekin ja nousi pystyasentoon leveä hymy huulillaan. Yksi tuli rasvamontun reunalle, pysähtyi, peruutti ja jatkoi matkaansa aukon myötäisesti. Toinen liukui seinää päin, mutta pysähtyi ennen törmäystä, ja sekin älysi peruuttaa ja jatkaa toiseen suuntaan.

”Ovatko ne jonkinlaisia robotteja?”

”Sano niitä ihan miksi haluat. Katso.”

Hän sammutti kattolamput, ja muutaman sekunnin seisoimme täydessä pimeydessä, kunnes Hans sytytti taskulampun. Hän vei sen ensin leukansa alle ja sanoi uaaaahhh ja katsoi minuun demonisesti hymyillen. Sitten hän alkoi lakaista lattiaa valokeilalla.

”Tulkaa, tulkaa, konnaseni”, hän sanoi. ”Tulkaa, tulkaa.” Ja mikä

ihmeellisintä, ne tosiaan tulivat. Hitaasti ne kaikki kolme lipuivat kohti valoa, ja kun Hans liikutti valoa lattiaa pitkin, ne seurasivat sitä.

”Näyttää todella ihan siltä kuin ne eläisivät”, sanoin.

”Eikö! Katso tätä.”

Hän käänsi valon suoraan yhtä kilpikonnan päin, ja kilpikonnan perääntyi.

Hans nauraa hohotti. Napsautti kattovalon taas päälle ja meni istumaan siksi aikaa, kun kilpikonnat koluivat huonetta verkkaisesti ja trilobiittimaisesti.

”Mitä sanot?” hän kysyi. ”Etkö vieläkään ole kiinnostunut tietokoneista?”

”En tietenkään.”

Hän hymyili.

”Ovathan nuo hienoja leluja. Mutta en oikein ymmärrä, miten viitsit käyttää aikaa tällaiseen.”

”Roomalaisetkin tunsivat höyrykoneen, mutta he käyttivät sitä vain pikkuihin leluihin. He eivät osanneet kuvitella muuta.”

”Väitänkö siis, että noita kilpikonnia voi käyttää muuhunkin kuin leikimiseen? Mihin esimerkiksi?”

”Kuule, ymmärtämättömyytesi alkaa jo tympäistä. Nyt juodaan. Pari lasillista vielä, ja olen yhtä tyhmä kuin sinä!”

Kun tulin kotiin hyvässä humalassa, totesin unohtaneeni nostaa levysoittimen neulan ylös, se kiersi nyt äänettömästi levyn sisintä uraa. Nostin sen ylös ja siirsin sen levyn alkuun, panin ääntä kovemmalle. *First and Last and Always* oli albumi, jota voisin kuunnella vaikka maailman tappiin kyllästymättä. Söin muutaman voileivän, join pari lasia vettä, petasin vuoteen sohvalle, käänsin levyn, sammutin valon ja kävin makuulle. Nukahdin mielelläni musiikkiin, kun ajatukseni liukuivat sooniseen pimeyteen ja sulautuivat erottamattomaksi osaksi sitä. Hansin kritiikistä en välittänyt vähääkään. Hänen arvonsa ei voinut laskea silmissäni, koska en ollut alun alkaenkaan pitänyt häntä minään, eikä hänen näkemyksiään kuvistani ollut vaikea kumota. Hän oli täysin merkityksetön ihminen. Hänen typerä rottansa, mikä sekin oli olevinaan? Sokkelo johon oli piilotettu kiskot, semmoisen pystyisi aivan varmasti rakentamaan kuka tahansa, jolla oli vähänkään teknistä osaamista.